

קוראת במקור

על אגדות עתיקות וחדשות

עליזה שנהר

(עיון. 240 עמודים, 69 ₪)

דמויות נשים במקרא מדברות אל לבי עוד מאז הייתי ילדה צעירה בשנים הראשונות של בית הספר היסודי. ואני לא לבד: דווקא המקום הצנוע והמושתק שלו זכו בטקסט המקראי, גרם לרבים להוסיף על דמויותיהן עוד תלי תלים של פרשנויות וסיפורים; חלקן של חז"ל וחלקן של מחברים מאוחרים יותר. דמויותיהן של הנשים המקראיות כפי שהן מופיעות בתודעה הציבורית אינן נצמדות אפוא לדמויות החסכניות של המחבר המקראי, אלא הן עובו בידיהם של מחברים רבים, שניסיתי להתחקות אחר יצירותיהם במהלך השנים.

פרופסור עליזה שנהר שבה לטקסטים שליוו אותה מימי ילדותה: סיפורה של רבקה אמנו, סיפורו של רבי אליעזר, "מים ולילות" של נתן ביסטריצקי וגם, ובעיקר, סיפורים של עגנון, הסופר שלו הקדישה חלק גדול מהמחקר שלה במהלך השנים, והוא אהוב עליה מאוד.

מה משותף ליצירות הללו? שבין אם נכתבו לפני אלפי שנים ובין אם לפני כמה עשרות, כולן כתובות בעברית, וכולן מובנות לקורא המודרני. זהו קסמה של העברית ומורשתו האמתית של עם ישראל: המלים העבריות שנכתבו לפני אלפי שנים הן אבני הבניין של היצירה המודרנית, ולא רק המלים, אלא גם הרעיונות, שמקורותיהם עתיקים, אבל לא נס ליחם גם כיום, גם אם עברו שינויים. ב"קוראת במקור" בוחנת שנהר את מקורותיהם של הרעיונות הללו ומצביעה עליהם כאומרת: מקורותינו העבריים הם התשתית שממנה ניבנה.

ספרה של שנהר הוא ספר אישי מאוד: הוא לא רק מפענח בכלים מלומדים את היצירות שמופיעות בו, אלא גם מציג את האסוציאציות האישיות והמשפחתיות שמקיפות אותן ומלוות את המחברת מיני אז. היצירה העברית, כך נראה, טרם סיימה תפקידה בעולם הספרות, ובספר הזה היא נראית רעננה מאי פעם.

פרופסור שנהר, רקטור המכללה אקדמית עמק יזרעאל ע"ש מקס שטרן, פרסמה עד כה 14 ספרים, כמו גם מאמרים רבים בכתבי עת בישראל ובחו"ל, וערכה ארבעה קבצים של סיפורי עם. בספר זה היא שבה למקורות היצירה העברית.

על ספרה הקודם של עליזה שנהר – "אהובות ושנואות" (פרדס, 2011):

עד שקראתי את ספרה המעולה של פרופ' עליזה שנהר "אהובות ושנואות" על נשים במקרא, במדרש ובספרות העברית החדשה (פרדס), הייתי שרויה באותה עמימות שהיא בעצם בורות לגבי מעמדה האמיתי של האשה במקורותינו הדתיים. למשל, סברתי ש"אשת חיל מי ימצא" מהלל את האשה בזכות עצמה. (נרי לבנה, הארץ)

מעורר השתאות השילוב המחקרי והאמנותי שעושה שנהר בין החומרים המגוונים במטרה להראות כיצד הובנו הדמויות הנשיות השוליות לאורך הדורות. כל אישה בספר זוכה בסופו של פרק לנרטיב עשיר ומורכב המפצה אותה על היותה אדם חלקי, אובייקט זניח, במקרא.

על המחברת – פרופ' עליזה שנהר:

ילידת ראש פינה, תושבת חיפה.

בוגרת ומוסמכת (1970) האוניברסיטה העברית בירושלים (ספרות עברית, התמחות בספרות עממית). בעלת תואר דוקטור לפילוסופיה – האוניברסיטה העברית (1975).

מ- 1982 פרופסור חבר לספרות עממית ולפולקלור יהודי באוניברסיטת חיפה ומ- 1989 פרופסור מן המניין. שימשה כפרופסור אורח באוניברסיטת קליפורניה (לוס-אנג'לס) ובגטינגן (גרמניה).

כיהנה כראש החטיבה לפולקלור באוניברסיטת חיפה אותה הקימה וניהלה משנת 1975.

ראש החוג לספרות עברית והשוואתית (1980-1983) וראש אקדמי של ארכיון הסיפור העממי בישראל (אסע"י). הקימה את החוג ללימודים בין תחומיים ועמדה בראשו בשנים 1991-1988.

ב-1991 נבחרה לכהונת רקטור אוניברסיטת חיפה, האשה הראשונה בישראל שנבחרה לכהן בתפקיד זה.

1997-1994 כיהנה כשגרירת ישראל בפדרציה הרוסית.

בשלהי 1997 נבחרה לתפקיד נשיאת המכללה האקדמית עמק יזרעאל וב-2013 נבחרה לתפקיד רקטור המכללה. כיהנה כיו"ר הוועדה הציבורית לבחינת לימודי היהדות במערכת החינוך הממלכתי ("ועדת שנהר"), כיו"ר המועצה הציבורית לקליטת עליה בחיפה, כיו"ר דירקטוריון התאטרון העירוני חיפה וכחברת מליאת רשות השידור.

חברת האקדמיה הרוסית למדעים וד"ר לשם כבוד של הסמינר התיאולוגי היהודי בניו-יורק (2002), של אוניברסיטת הרטפורד (2003) ובעלת מדליית הנשיא של CCU-Central Connecticut University (2003).

פרופ' שנהר ערכה ארבעה קבצים של סיפורי עם, פרסמה למעלה ממאה מאמרים בכתבי עת שונים (על הסיפור העממי היהודי והישראלי) וחיברה 14 ספרים. מספריה: הסיפור העממי של עדות ישראל (1982): סיפורי עם מבית שאן ("עם חיה בר יצחק 1981), מסיפור עממי לסיפור ילדים (1982): סיפורי עם משלומי (עם חיה בר יצחק 1982): כוחה של תשתית (1984): סיפורים משכבר: המעשיה העממית לילד (1986): הפנים לפנים – תשתית בסיפורי עגנון (1989 – זכה בפרס קריב): מספר, סיפור, קהל (1994): זמן אשה – נשים במקרא, במדרש ובספרות העברית החדשה (2008).

ספרה אהובות ושנואות (2011) תורגם לרוסית. ביוגרפיה שלה בסינית התפרסמה בשנת 2014 על-ידי האוניברסיטה לתקשורת בבייג'ין. כן כיהנה כיו"ר ועד ראשי המכללות הציבוריות (ור"ם) וכיום מכהנת כיו"ר האסיפה הכללית של ור"ם.

זכתה בפרס רמת גן לספרות לשנת 2013 בתחום מפעל חיים על תרומתה לחקר הספרות העממית.